

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

	Riksantikvarieämbetet
Ink.	2005-03-02
Dnr.	321-1262-2005

UV MITT, RAPPORT 2003:23

KOMPLETTERANDE ARKEOLOGISK FÖRUNDERÖKNING

Övre Åsvägen vid Bjästamon

Ångermanland, Nätra socken, Eriksgården 1:1, RAÄ 307

Henrik Runeson

UV MITT, RAPPORT 2003:23

KOMPLETTERANDE ARKEOLOGISK FÖRUNDERSTÖKNING

Övre Åsvägen vid Bjästamon

Ångermanland, Nätra socken, Eriksgården 1:1, RAÄ 307

Dnr 422-3358-2000

Henrik Runeson

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar
UV Mitt
Instrumentvägen 19
126 53 Hägersten
Tel. 08-5191 8200
Fax 08-5191 8459
www.raa.se/uv
uvmitt@raa.se

© 2003 Riksantikvarieämbetet
UV Mitt, rapport 2003:23
ISSN 1403-9044

Kart- och ritmaterial Karlis Garufelds
Utskrift Birger Gustafsson Digital AB, Stockholm 2003

Innehåll

Inledning	4
Målsättning	4
Genomförande.....	5
Resultat	5
Utvärdering och arkeologisk potential	6
Referenser	7
Administrativa uppgifter	7

Figurer

1. Utdrag ur digitala Ekonomiska kartan med förundersökningsområdena markerade. Skala 1:50 000	8
2. Översiktsplan över området för den kompletterande förundersökningen. Skala 1:1 000	9
3. Detaljplan över schakt 80162. Skala 1:200	10
4. Detaljplan över schakten 80347 och 80359. Skala 1:100.....	11

Tabeller

1. Schakttabell.	5
2. Ruttabell med grävenhetsnumret angivet.	6
3. Anläggningstabell.	6

Under maj 2003 utfördes en kompletterande förundersökning av Riksantikvarieämbetet, UV Mitt på stenålderslokalen Bjästamon för en arbetsväg, Övre Åsvägen, intill järnvägsbygget för Botniabanan.

Vid förundersökningen påträffades spår efter forntida aktiviteter i form av ett antal områden med riklig förekomst av skärvsten och tillhörande hårdar. Fynden bestod av brända ben samt korn av rödockra. Området som förundersökts ligger på något högre nivå än övriga lämningar på Bjästamon, vilket kan innebära att lokalens äldsta dateringar finns inom denna yta.

Inledning

I samband med byggandet av Botniabanan delsträcka JP 32, har arkeologiska förundersökningar (Gustafsson m.fl. 2001) och undersökningar genomfört under perioden 2000–2002 av Riksantikvarieämbetet, UV Mitt på stenålderslokalen Bjästamon (Objekt 23) i Nätra socken, RAÄ 307, 318 och 321 i Ångermanland.

Bjästamon kan med sitt varierade fyndmaterial och sina tydliga spår efter bosättning i form av boplatzvallar ses som en nyckellokal för stenåldersforskningen i Mellannorrlands kustland. Med anledning av en planerad arbetsväg in till exploateringsområdet gjordes efter ett tilläggsbeslut av Länsstyrelsen i Västernorrlands län (Lst. dnr 431-4168-02) under maj 2003 en kompletterande arkeologisk förundersökning för den berörda delen av fornlämningen (RAÄ 307) (fig. 1).

Förundersökningsområdet för det s.k. Objekt 23 år 2000 var 120 meter brett, men inom denna yta utfördes undersökningen med olika ambitionsnivå. Inom ett 50 meter brett område gjordes en förundersökning med en hög ambitionsnivå vilken skulle utgöra underlag för den särskilda undersökningen. De resterande områdena undersöktes endast extensivt, huvudsakligen i syfte att få en uppfattning om lämningarnas utbredning. Förundersökningen för dessa ytor utgjorde därför inte ett fullgott underlag inför den särskilda undersökningen (Gustafsson m.fl. 2001:13–14). Detta motiverade att intensiva förundersökningar skedde inom de planerade exploateringar som ligger inom områden som tidigare endast undersökts extensivt.

Den kompletterande förundersökningen omfattar en yta kallad Övre Åsvägen. Från Sidsjövägen går den planerade vägen i östsydöstlig riktning och ansluter till Botniabanan exploateringsområde strax norr om den största boplatzvallen (A983). Ytan har tidigare berörts av den extensiva delen av förundersökningen (Gustafsson m.fl. 2001:10ff). Förundersökningsområdet är beläget omedelbart ovanför den i söder anslutande år 2001–2002 undersökta ytan på nivåer mellan ca 57,5 och 62,5 m.ö.h.

Målsättning

Målsättningen för den kompletterande förundersökningens var att fastställa fornlämningskomplexens utbredning, karaktär och bevarandegrad för att precisera den vetenskapliga potentialen inför vidare arbeten. Detta innefattade att få en rumslig bild av vilka typer av lager, anläggningar, artefakter och ekofakter som förekommer. Genom förundersökningen skulle underlag för kostnadsberäkning inför en eventuell särskild arkeologisk undersökning erhållas.

Målsättningen var att:

- Bedöma fornlämningens utbredning rumsligt,
- Få en uppfattning om fornlämningens karaktär med avseende på kvantitativ och kvalitativ variation av anläggningar, skärvsten, artefakter och ekofakter.
- Att kunna datera lämningarna.

Genomförande

Förundersökningen genomfördes enligt de metoder som beskrivits i den kompletterande förundersökningsplanen. Inga avvikelser, så när som på att något större ytor finrensades, gjordes. Förundersökningen inleddes med sökschaktsgrävning och grovrensning med fyllhammare. Detta följdes inom utvalda områden av en finrensning med skårslev och rutgrävning. Samtliga fynd och anläggningar mättes in med totalstation och dokumentationen genomfördes i fältdokumentationssystemet Intrasis.

Totalt avtorvades med grävmaskin 369 m² i de tio sökschakten (fig. 2), vilket motsvarar drygt 17 % av den totala exploateringsytans ca 2200 m². Sammanlagt 101 m² inom schakten finrensades med skårslev för att ge en bättre uppfattning om fyndspridning, lagerkaraktär etc. Dessa ytor kompletterades med 4 st. kvadratmeter-stora rutor som grävdes i 3–4 stora 0,05 meter tjocka skikt. Jorden från rutorna sållades i såll med en maskstorlek om 4 mm.

Resultat

I de tio schakt som upptogs påträffades skärvsten i sex stycken (tabell 1). I tre av dessa rörde det sig om enstaka förekomster medan det i de tre resterande handlade om områden med spår av mer intensiva aktiviteter. I två områden med större skärvstensmängder påträffades sammanlagt sju anläggningar (fig. 3 och 4, s. 10–11). Dessa tolkades i plan som två härdar, fyra skärvstenskoncentrationer och en ca 2,0×1,5 meter stor mörkfärgning/kulturlager (tabell 2, s. 6). Anläggningarna rensades endast fram, de undersöktes alltså inte. Vid schaktning, finrensning och rutgrävning framkom i de ovan nämnda områdena brända ben och rödockra.

<i>Snr</i>	<i>Storlek (m)</i>	<i>Jordart</i>	<i>Skärvsten</i>	<i>Kommentar</i>
80095	3,2×2,5	Sand	Ja (enstaka)	Sluttar ned mot "Luffarbäcken". Hela schaktet finrensat
80104	14,3×3,5	Sand	Ja (enstaka)	På plan yta V om "Luffarbäcken".
80136	3,8×3,6	Sand	Nej	I svag sluttning.
80146	6,5×2,5	Sand	Ja (enstaka)	På planare yta.
80162	33,0×5,0	Sand/grus	Ja (rikligt)	Rikligt med skärvsten i Ö. Grusigare i centrala delen. där fem anläggningar påträffades: A80887, A8090 och A80976 (skärvstenskonc), A80924 (hård) och A80952 (mörkfärgning). Fynd: Brända ben. Två ytor finrensade. Två rutor grävda (G80756 och G80758)
80315	11,3×3,0	Sand	Nej	Ett finrensat område.
80330	13,3×3,3	Sand	Nej	Ett finrensat område.
80347	7,0×3,1	Sand	Ja (måttligt)	Två finrensade områden. En ruta grävd (G80839).
80359	14,5×3,6	Sand	Ja (rikligt)	Rikligt med skärvsten i V. Västra delen finrensad. Två anläggningar: A81042 (hård) och A81066 (skärvstenskonc). Fynd: Rödockra En ruta grävd (G80807)
80446	11,2×3,2	Sand	Nej	Två finrensade områden

Tabell 1. Schakttabell.

<i>Id</i>	<i>X-koordinat</i>	<i>Y-koordinat</i>	<i>M.ö.h</i>	<i>Djup (m)</i>	<i>Fynd</i>	<i>Skärvsten (kg)</i>
80756	7012115	121217	59,68	0,15	Br. ben (S1)	S1: 1,75 S2–S3: –
80758	7012116	121210	59,86	0,15	Rödockra (S1)	S1: 0,5 S2–S3: –
80807	7012116	121149	61,85	0,15	–	S1: 3,75 S2: 1,0 S3: 0,15
80839	7012112	121152	61,56	0,15	–	S1: 0,6 S2–S3: –

Tabell 2. Ruttabell med grävenhetsnumret angivet.

<i>Anl- nr</i>	<i>X- koordinat</i>	<i>Y- koordinat</i>	<i>M.ö.h.</i>	<i>Typ</i>	<i>Storlek (m)</i>
80887	7012115,0	121215,2	59,72	Skärvstenskoncentration	0,7×0,6
80903	7012116,1	121214,5	59,71	Skärvstenskoncentration	1,1×1,0
80924	7012117,7	121209,5	59,92	Härd	1,6×0,8
80952	7012116,9	121208,5	59,91	Mörkfärgning	2,0×1,5
80976	7012115,5	121207,1	59,87	Skärvstenskoncentration	0,6×0,5
81042	7012118,7	121149,6	61,97	Härd	1,7×1,0
81066	7012117,7	121149,6	61,94	Skärvstenskoncentration	1,2×0,6

Tabell 3. Anläggningstabell.

Sedan förundersökningen 2000 hade en skärvstenskoncentration (A23811) noterats inom schaktet S22660. I detta schakt hade dessutom en ruta med fynd av brända ben grävts. Vid den kompletterande förundersökningen anslöt ett nytt schakt (S80359) till det gamla (fig. 4, s. 11). Schaktets västra del innehöll rikligt med skärvsten samt två anläggningar, en härd (A81042) och en skärvstenskoncentration (A81066). Vid rensning framkom korn av rödockra. I ett i söder närläget schakt (S80347) fanns ett mindre område med skärvsten.

Utvärdering och arkeologisk potential

Resultaten av den kompletterande förundersökningen visar att spår av aktiviteter liknande dem som påträffats vid den särskilda undersökningen år 2001 och 2002 även förekommer på något högre belägna ytor. Två stråk av anläggningar i områden med skärvsten och enstaka fynd av brända ben och rödockra motsvarar sannolikt två olika aktivitetsytor. Höjden över havet talar för att lämningarna skulle ha dateringar vilka korresponderar med de äldre mellaneneolitiska inslaget på Bjästamon, alternativt med en ännu äldre fas. Avsaknaden av keramik kan med tvekan tolkas som tecken på en tidig datering. En eventuell särskild undersökning av området har med tanke på den tämligen rika förekomsten av anläggningar goda förutsättningar att ge svar på dessa frågor. Absoluta dateringar från området kan i hög grad påverka tolkningen av lämningarna inom den större undersökta ytan vid Bjästamon. Sådana

dateringar kan också berika diskussionen om strandförskjutningsproblematiken.

Lämningarna inom ytan kan ge information om bäckområdets utveckling över tid. Flera centrala frågeställningar kan belysas: Vilka strandbundna aktiviteter har förekommit på platsen innan hyddorna anläggs? Hur skiljer sig området vid bäcken från motsvarande höjdintervall längre österut? Förekommer icke strandbundna aktiviteter samtidigt med hyddorna?

Den information som framkommit vid den kompletterande förundersökningen tyder på att den planerade vägsträckningen rymmer ett arkeologiskt källmaterial som kan vara mycket värdefullt för tolkningen av fornlämningskomplexet vid Bjästamon.

Referenser

Gustafsson, P. (m.fl.) 2001. Skorpedsåsen – en norrländsk stenåldersmiljö i Botniabanans spår. Arkeologiska förundersökningar. Riksantikvarieämbetet. UV Mitt, rapport 2001:15. Stockholm.

Administrativa uppgifter

Riksantikvarieämbetets dnr: 422-3358-2000.

Länsstyrelsens dnr: 220-431-02.

Projektnummer: 1220309.

Undersökningstid: 14–17 maj 2003.

Projektgrupp: Henrik Runeson (projektledare),
Susanne Svensson (amanuens).

Underkonsulter: Mark & Service AB, Märsta.
VTG, Ömsköldsvik.
Trimtec, Stockholm.

Exploateringsyta: 2200 m²/löpmeter.

Undersökt yta: 369 m².

Läge: Ekonomiska kartan, blad 19i 2g,
x 7014,5 y 1634,5.

Koordinatsystem: RT-90 0 gon -1.

Koordinater för undersökningsytans sydvästra hörn:
x 7012096 y 121256 (Botniabanans koordinatsystem).

Höjdsystem: RH 1970.

Dokumentationshandlingar som förvaras i Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), RAÄ, Stockholm: 15 svartvita foton (U4004:1–15).

Fynd: Fynden har fyndenhetsnr 80442–45, 80672–74, 80817–19, 1006804–05 och har registrerats i samband med den särskilda undersökningen vid Bjästamon, RAÄ 307, 318 och 321 (Nätra sn, Ån), och inlämnade för fyndfördelning till Statens historiska museum (SHM), Stockholm.

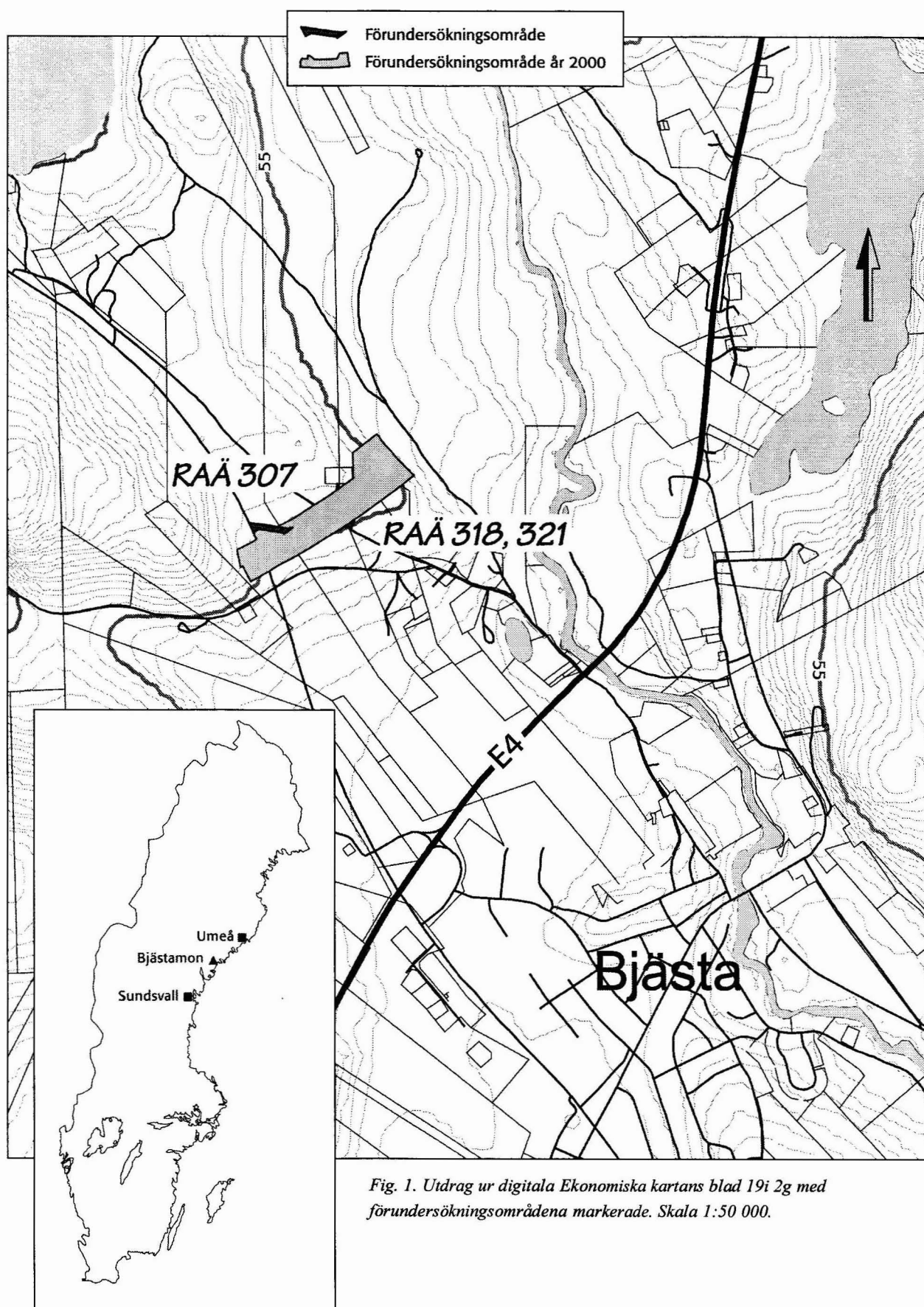
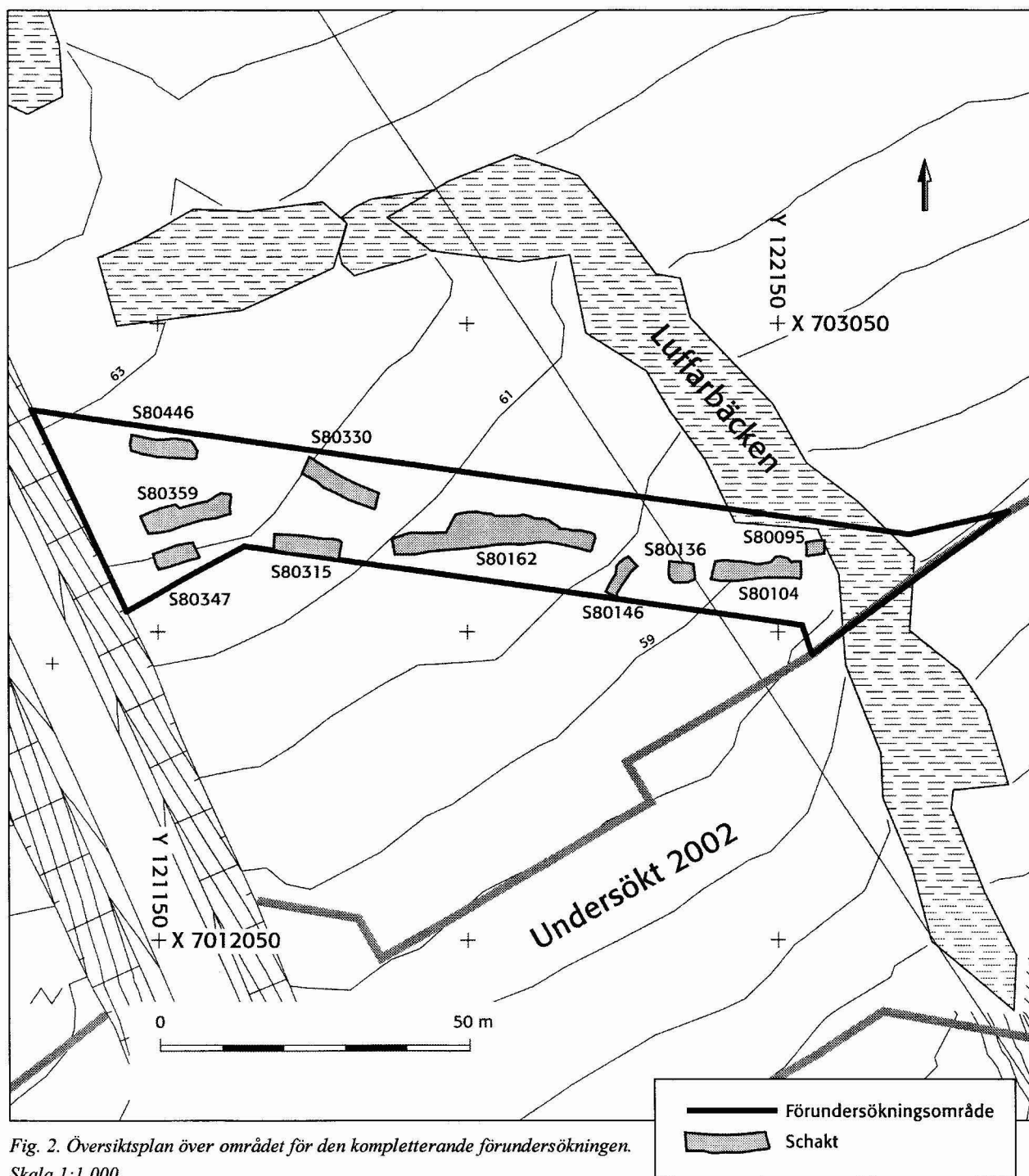

Fig. 1. Utdrag ur digitala Ekonomiska kartans blad 19i 2g med förundersökningsområdena markerade. Skala 1:50 000.

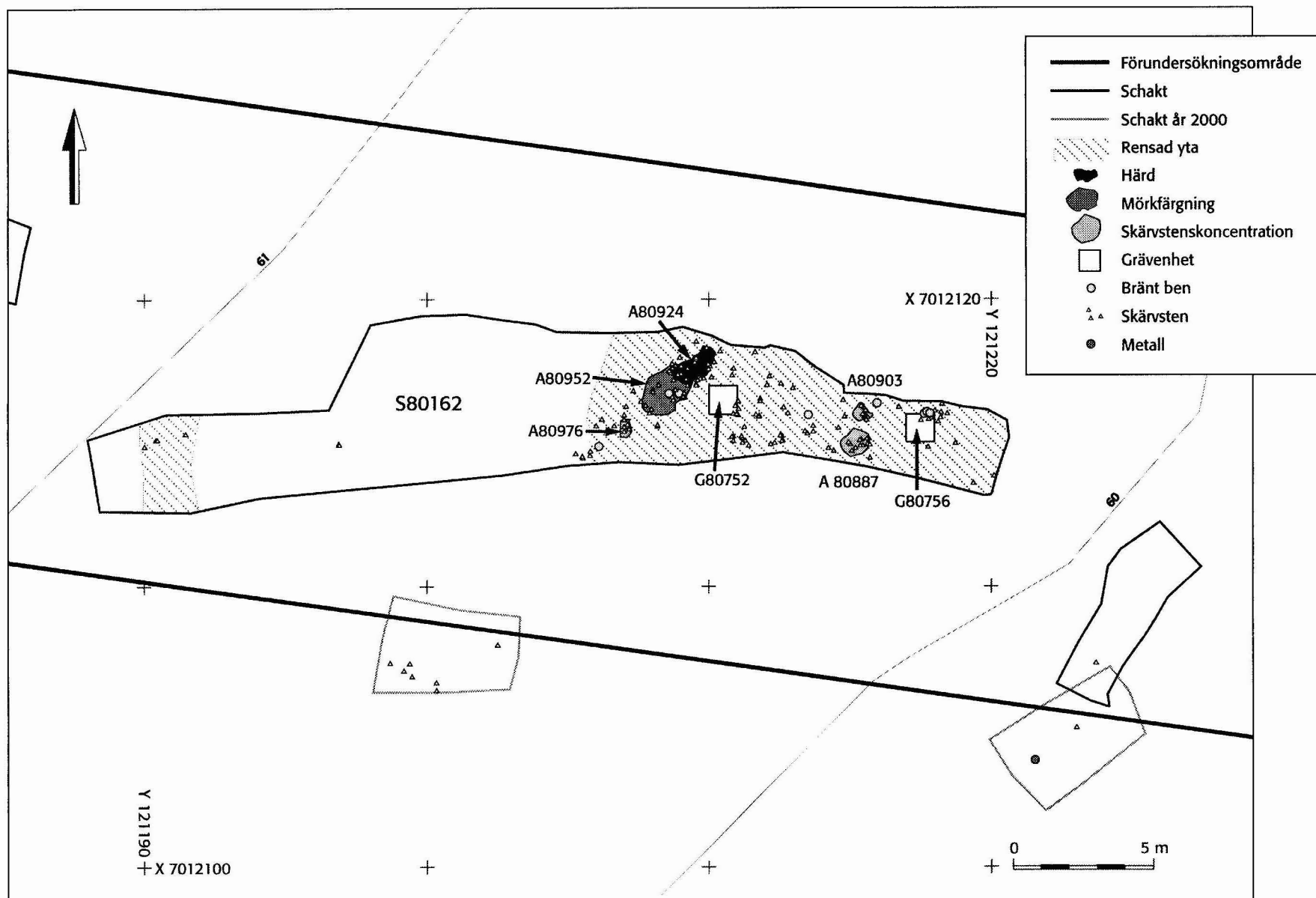

Fig. 3. Detaljplan över schakt 80162. Skala 1:200.

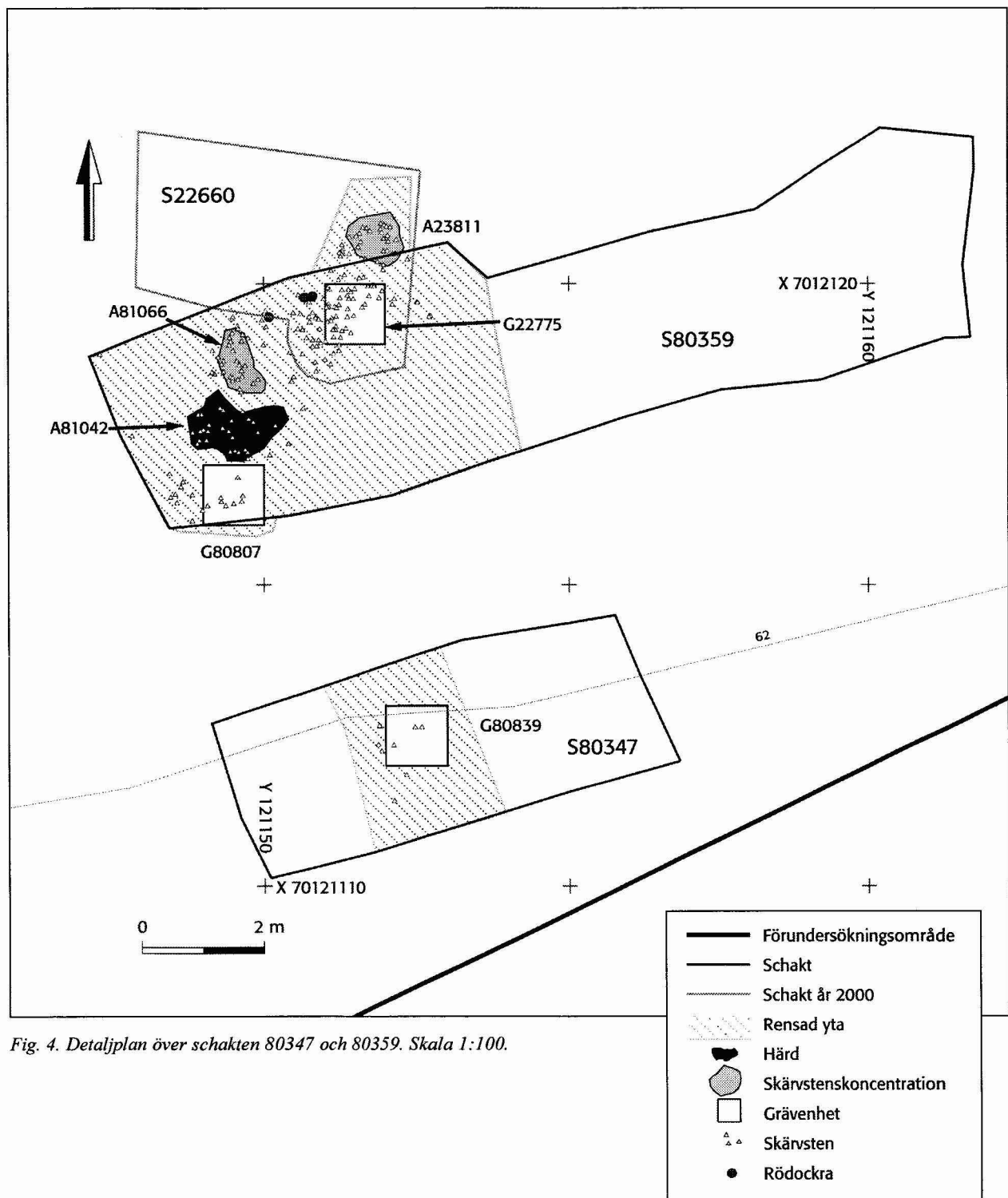

Fig. 4. Detaljplan över schakten 80347 och 80359. Skala 1:100.